

Societat

La memòria rescatada dels bombers que servien Barcelona durant la guerra

El bomber i historiador Marc Ferrer posa nom, rostre i historial a cadascun dels 454 agents del cos durant la contesa

Destrosses a un habitatge de Barcelona en un bombardeig el març de 1937, amb alguns bombers en el desenrunament / Pérez de Rozas / Arxiu Fotogràfic de Barcelona

Jordi Ribalaygue

21/12/2021 21:00

Eren els primers a arribar quan les bombes queien del cel. Van ser la **primera línia per respondre als estralls d'una estratègia de devastació i de por mai vista enlloc abans de la Guerra Civil.**

Eren els que s'endinsaven entre les restes dels edificis, reduïts a un garbuix de desperfectes pels projectils de l'aviació feixista italiana, els que desenrunaven a marxes forçades per desenterrar cadàvers i, si la fortuna era propícia, els que rescataven supervivents atrapats enmig de la desolació. **Sense precedents en què emmirallar-se i desbordats per uns atacs que escampaven la mort per la ciutat,** els Bombers de Barcelona formaven part de l'avantguarda de salvament. Allà on els bombardejos s'acarnissaven amb la població civil, es

desplaçaven amb agents que es presentaven voluntaris i amb personal de la Junta de Defensa Passiva.

Però gairebé ningú no es recorda d'uns pioners que, igual que altres cossos de Catalunya i de l'Estat, van haver d'improvisar una feina ingrata i silenciosa. **Més de 80 anys després de la conflagració, Marc Ferrer s'entesta a posar nom i rostre a cadascun d'aquells homes.** Esbrina què va ser d'ells en l'època de la contesa i la postguerra, collint dades a diferents arxius, a vegades també gràcies a alguns descendents. Amb tot plegat, nodreix una base de dades, bombersenguerro.cat, en què identifica gairebé 800 bombers en actiu durant la guerra a tota Catalunya, inclosos els **454 agents que van servir al cos de Bombers de Barcelona** en algun moment entre 1936 i 1939.

Un bomber darrere de la finestra d'un edifici destrossat en un bombardeig el març de 1937 / Pérez de Rozas

Historiador i alhora bomber a Terrassa, Ferrer s'embarca des de fa 16 anys en un afany personal amb tints de reparació històrica. De forma gràfica, fa palès que el col·lectiu ha estat relegat en el relat de la Guerra Civil: “Barcelona va ser molt fotografiada durant la guerra i els grans fotògrafs de l'època van ser-hi. Però de fotografies de bombers no n'hi ha gaires. Si se'ls veu, no surten en molts casos en primer pla”.

Les víctimes

Cap bomber de la ciutat va morir per l'acció de les bombes, però sí en zona de combat. **Entre morts i desapareguts al front, Ferrer en recompta 18.** Tots van perdre la vida a les acaballes de la guerra, en ple col·lapse republicà mentre els rebels s'expandien per Catalunya i quan Barcelona ja havia caigut sense resistència.

“Van morir entre el 3 i el 6 de febrer de 1939, quan no feia ni 20 dies que havien estat mobilitzats”, recalca Ferrer. “Al gener del 1939 es va cridar 97 bombers de Barcelona a files. D'aquests, 35 se'n van entre el 23 i el 25 de gener, un dia abans que les tropes de Franco entrin a la ciutat”, fa notar. L'historiador hi veu una “crida a la desesperada”: “Catalunya estava pràcticament conquerida. **Tenien entre 39 i 45 anys i els enviaven a fer fortificacions a Olot, a Vic, a Manresa.** Alguns van desertar i no s'hi van incorporar. Consta que la majoria de morts al front van morir a l'intentar desertar”.

Cap família de les 18 víctimes ha recuperat fins ara les despulles. N'hi ha set que no se sap del cert on paren. Sota terra, però, han emergit rastres del malaguanyat periple dels agents enrolats en plena desfeta. Ara fa quatre anys, **uns botons amb l'escut del cos de Bombers de Barcelona van aflorar en una exhumació.** Va ser en una de les fosses de Prats del Lluçanès on els franquistes van obligar els veïns a sepultar més de 250 presoners republicans assassinats. És una de les històries ignorades que Ferrer desgrana a [Twitter](#).

Destrosses a un habitatge de Barcelona en un bombardeig el març de 1937, amb alguns bombers en el desenrunament / Pérez de Rozas / Arxiu Fotogràfic de Barcelona

“A l'exèrcit republicà no tenien ni per donar abric als soldats. Els bombers van anar amb la seva pròpia jaqueta al front. **Gràcies a aquelles peces de cuir, que resistien força, i als botons sabem que hi ha bombers enterrats a les fosses**”, apunta Ferrer. En tot cas, el mal estat de les restes no va permetre identificar cap dels 14 cadàvers localitzats i van ser inhumats al cementiri del poble d'Osona.

Tot i no destriar a qui corresponen els ossos, **els certificats de defunció confirmen el nom de quatre bombers que eren a la fossa**: Bonaventura Belza, Emilià Gasulla, Josep Hospital i Joan Obiols. L'historiador afegeix un cinquè agent de Barcelona, Ramon Llavaneras, que podria haver estat enterrat també allà.

Ara la Generalitat ha començat les tasques per obrir una altra fossa, a Gurb, on s'hauria donat sepultura a dos cossos que, segons Ferrer, són **bombers de Barcelona**, també morts a les acaballes de la confrontació. Eren Bartolomé Isasa i Manuel Alegre. Haurien intentat desertar de les files republicanes -de fet, Isasa era falangista- i haurien perdut la vida en un episodi confús. Ferrer ha consultat documents de l'època que relaten que els franquistes es van confondre i els van disparar, mentre que altres sostenen que els republicans els van executar.

La mobilització

D'acord amb les estadístiques de Ferrer, el cos de l'Ajuntament no estava gaire politzat perquè, just després del cop d'Estat de 1936, només nou agents van allistar-se a les milícies per acudir al combat. **La República, però, va reclutar 245 bombers de la ciutat per enviar-los al front, el 54% dels que van pertànyer als Bombers en els anys d'enfrontament** entre el Govern legítim i els revoltats franquistes.

“El cos es va doblar aleshores. **Hi havia 251 bombers a Barcelona abans que la guerra esclatés i, mentre va durar, es van arribar a contractar 203 agents**”, concreta Ferrer. “Per una banda, calia més personal per fer front a totes les sortides. Per l'altra, les autoritats republicanes van ser curtes de gambals mobilitzant els bombers, perquè deixaven la rereguarda descoberta. **El cap de Bombers de Barcelona va demanar més homes, perquè li'n faltaven**”, revela.

En paral·lel, **el nombre de parcs de bombers va multiplicar-se** mentre el conflicte i l'aviació enemiga colpejaven Barcelona. “Es van doblar per arribar a tot arreu i, també, per si un cas un quedava tocat en un bombardeig”, comenta l'historiador.

Els perills no es limitaven només a les incursions de l'aviació i a les penúries de les trinxeres. Ferrer ha comprovat que **els agents se les havien de veure amb els excessos revolucionaris desencadenats després de sufocar-se la revolta militar a Barcelona**. Les imatges que una família li ha lliurat il·lustren que els bombers van retirar cadàvers d'ajusticiats per elements descontrolats a la ciutat. També els pertocava intentar apagar les cremes d'esglésies. “Però, tant a Barcelona com a la resta de Catalunya, he trobat testimonis de bombers que asseguren que no podien acabar les extincions perquè els milicians els apuntaven amb fusells”, assenyala.

Alhora, **es va destinar almenys una trentena de bombers a fer torns per custodiar obres d'art evacuades fora de Barcelona**. “Els enviaven de dos en dos cada mes a Olot, on es guardaven. Els franquistes que van trobar dos d'ells al final de la guerra els acusaven falsament de voler robar i cremar les peces”, detalla.

Bombers en el dipòsit d'obres dels museus de Barcelona evacuades durant la Guerra Civil / Joan Vidal Ventosa / Arxiu Fotogràfic de Barcelona

La repressió

El cos no va restar immune a les represàlies un cop que la dictadura es va imposar. D'entrada, van ser indiscriminades: **els 203 contractats entre 1936 i 1939 van ser acomiadats**. “També es va fer fora els 18 bombers de l'Hospitalet, tot i que hi treballaven des de 1932 i havien estat absorbits per Barcelona durant la guerra. La conseqüència va ser que l'Hospitalet es va quedar sense bombers i la caserna es va tancar”, explica Ferrer.

A la pèrdua d'efectius i als danys que el material d'extinció va patir, se suma que 36 dels 251 bombers que formaven part del cos abans que la guerra esclatés van ser destituïts quan van acabar les hostilitats i **a 48 se'ls va sancionar sense sou ni feina durant un període d'un mes a dos anys**. Un d'ells va ser Lluís Vallespín, de qui [Ferrer ha escrit recentment](#): haver-se presentat voluntari a l'exèrcit republicà li va costar tres mesos sense salari, una pena reduïda perquè un testimoni adicte al règim el va avalar i, també, perquè les necessitats de servei obligaven a no prescindir de gaire més efectius.

El saldo de la repressió comptabilitza 80 agents reclosos temporalment en camps de concentració de presoners, **26 processats en consells de guerra, 13 condemnats entre sis mesos i 20 anys de presó i 17 exiliats**, inclosos dos morts al camp nazi de Mauthausen. Abans, sota la República es va prescindir de vuit bombers per motius polítics -quatre d'ells van ser readmesos més tard- i quatre més van ser empresonats temporalment.

Ferrer ha tingut ocasió de comunicar les seves revelacions a descendents dels bombers. “Gairebé tots no en sabien res -comenta-. És el més satisfactori de la investigació. **M’ha arribat a emocionar parlar amb les famílies i elles també s’emocionen**. Estan agraïdes”.